

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA TÜRKİYE'DEKİ BANKALARIN KISA VADELİ ALACAKLARININ VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER (VDMK) YOLUYLA MENKUL KIYMETLEŞTİRİLMESİ

Ayhan YATBAZ¹, Tuna Can GÜLEÇ²

ÖZET

Menkul kıymetleştirme bir iktisadi varlığın ve bu varlıktan elde edilecek gelirin dayanak varlık olarak gösterilmesi suretiyle özel amaçlı kuruluş aracılığıyla ihraç edilen menkul kıymetin halka arz edilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Menkul kıymetleştirme dünyada ve Türkiye'de işletmelerin önemli bir finansman kaynağıdır. Türkiye'de bankalar, finansal kiralama şirketleri, finansman şirketleri ve faktöring şirketleri esas faaliyetlerinden doğan alacaklarını menkul kıymetleştirme suretiyle halka arz ederek nispeten daha düşük maliyetlerle finansman elde etmektedirler. Menkul kıymetleştirme işlemi dayanak varlığın türüne ve varlığın dayanak gösterilme şekline göre farklı türlere ayrılmaktadır. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK), Varlık Teminatl Menkul Kıymet (VTMK), İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler (İDMK) ve İpotek Teminatl Menkul Kıymetler (İTMK) bu türden menkul kıymetlerdir. Bu çalışmada bankacılık sektörü tarafından ihraç edilen VDMK'ların Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) çerçevesinde muhasebe ve finansal raporlama ilkeleri üzerinde durulmuş ve bir örnek uygulama geliştirilerek konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Menkul Kıymetleştirme, Türkiye Muhasebe Standartları, Varlığa Dayalı Menkul Kıymet

JEL Kodları: M41, G21

SECURITIZATION OF SHORT-TERM RECEIVABLES OF THE BANKS IN TURKEY THROUGH ASSET BACKED SECURITIES (ABS) WITHIN THE SCOPE OF THE TURKEY ACCOUNTING STANDARDS

ABSTRACT

Securitization process can be defined as the public offering of securities issued through a special purpose organization by showing an asset and the return on that asset as the underlying asset. Today, securitization, both in the world has become an important source of financing of enterprises in Turkey. By using securitization method, In Turkey banks, leasing companies, finance companies and factoring companies obtain financing at relatively lower costs by offering their receivables arising from their main activities. Securitization is divided into different types according to the type of underlying asset and the way the asset is shown as an underlying asset. Asset-Backed Securities (ABS), Asset Secured Securities (ASS), Mortgage-Backed Securities (MBS) and Mortgage Secured Securities (MSS) are such securities. In this study, within the scope of Turkey Accounting Standards (TAS), the accounting and financial reporting principles of the ABS's issued by the banking sector are emphasized and an example application is developed and clarified to the subject.

Keywords: Securitization, Turkey Accounting Standards, Asset-Backed Securities

¹ Dr., ayhanyatbaz@hotmail.com, Bankacılık ve Finans bölümü, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, ORCID Numarası: 0000-0002-6059-4176

² Dr., tunacg@gmail.com, Bankacılık ve Finans bölümü, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, ORCID Numarası: 0000-0003-2551-6460

JEL Codes: M41, G21

1. GİRİŞ

Menkul kıymetleştirme kavramı temel olarak herhangi bir duran varlık veya gelecek nakit akışının, yapılandırılmış sözleşmeler vasıtasıyla likit hale getirilmesidir. 1972'den beri Amerika'da kullanılmasına karşın, 1988 Basel sermaye uzlaşısı ile çerçevesi ve standartları belirlenmiştir. Varlığa dayalı menkul kıymetleştirmeler menkul kıymetleştirme kavramının göreceli olarak az riskli türleridir. Türkiye'de alt yapısı 1992 ve 1995 yıllarında sermaye piyasası mevzuatı kapsamında düzenlenmiş olsa da zaman içerisinde birçok revizyon geçirmiştir.

Menkul kıymetleştirme ABD piyasalarında 1970'lerden beri kullanılan bir yöntem olmasına karşın Türkiye'de ve birçok Avrupa ülkesinde halen başlangıç düzeyinde olduğu söylenebilir. 2008 küresel finans krizinin baş sorumlusu olarak kendini öne çıkaran bu finansman yöntemine temkinli yaklaşılması ise sistemdeki bazı yapısal riskler göz önünde bulundurulduğunda oldukça olağandır. 2008 sonrası dönemde Türkiye gibi dünya finans piyasalarını sonradan yakalayan ülkelerin büyük bir avantajı, menkul kıymetleştirmenin finans piyasasındaki yerinin küçük oluşudur. Enron Vakası ve 2008 krizi ile dersi zor yoldan alan ülkelerin yapısal reformları ise erkenden Türkiye'de uygulanmış ve gelecekte doğabilecek potansiyel risklerin önüne geçmiştir.

Varlığa dayalı menkul kıymetleştirme kavramı özellikle Türkiye finansal piyasalarında oldukça temkinli yaklaşılan bir konu olmuştur. Mortgage enstrümanının kullanım şeklinin Türkiye'deki uygulaması bunun somut bir örneği olabilir. Amerikan piyasalarında varlığa dayalı menkul kıymetleştirme yöntemi kullanılan bu sistemde, mortgage kredilerinin ilişkili finansal kurumun bilançosunu tamamen terk etmesi söz konusudur. Örnek vermek gerekirse, banka kendi sermayesinden hiçbir yükümlülük altına girmeden, borsa yatırımcısı ve kredi talep eden kişileri buluşturarak sermaye maliyetsiz kar elde etmektedir. Bu senaryoda bankayı yüksek riskli (sub-prime) enstrümanlar oluşturup üçüncü kişilere aktarmaktan alıkoyan tek aktör, denetleme kuruluşlarıdır. Hem Enron krizi tarzı şirket skandallarında hem de 2008 krizinde menkul kıymetleştirilen borç sözleşmelerinin risk değerlendirmesi sürecinde görüldüğü üzere ise, bu denetim kurumları tam anlamıyla güvenilir değildir.

Bu şartlar altında Türk finans piyasalarında düzenleyici kurumlar bu konuya oldukça temkinli yaklaşmaktadır. Bankaların kısa vadeli alacaklarının bilançoğu tamamen terk etmesi durumunda benzer sorunların önüne geçilmesi veya bu menkul kıymetleştirilmiş varlıklara dair yükümlülüklerin devam etmesi gibi uygulamalar bu çalışma kapsamında tartışılmaktadır ve UFRS mevzuatı kapsamında öneriler sunulmaktadır.

1.1 Literatür Taraması

Özellikle bankalara ait kısa vadeli alacakların menkul kıymetleşmesine odaklanan hemen hiçbir yerli çalışmaya rastlanmamıştır. Uluslararası literatürde ise çalışmalar,

2002 öncesi (Sarbanes Oxley), 2008 öncesi ve 2008 sonrası olmak üzere 3 ayrı dönemde belirgin farklılıklar göstermektedir.

1986 yılındaki bir çalışma menkul kıymetleştiririnin en popüler olduğu dönemde ortaya çıkmış olmasına rağmen gelecekte ortaya çıkarabileceği potansiyel tehnelere dikkat çekmiştir (Shleifer ve Vishny 1986). Benzer şekilde bir başka çalışma menkul kıymetleştiririnin uzun vadeli fonlama için faydalarına dikkat çekmiş, fakat kısa vadeli alacaklar için kullanımına değinmemiştir (Shenker ve Colletta 1990). 2000 öncesi gerçekleşen iki çalışma ise ilginç şekilde, menkul kıymetleştirme uygulamasının finansal şeffaflık üzerindeki olumsuz etkilerine değinmişler (Thomas 1999) ve yapısal düzenlemeler önermişlerdir (Schwarcz 1994). Bu dönemlerdeki çalışmalar genel itibarıyla menkul kıymetleştiririnin makul bir finansman sistemi olduğunda hemfikirken finansal denetim sistemlerine odaklanılmasını ve daha sıkı denetimler gerçekleştirilmesini önermektedirler. Konuyu İslami finans üzerinde ele alan bir çalışma, menkul kıymetleştiririnin İslam'a uygun bir modeli üzerine öneriler getirmiş ve kendisini takip eden çok sayıda çalışmaya öncülük etmiştir (Jobst 2007).

Dünyaca ünlü finans ve istatistik uzmanı Fabozzi 2008 yılında yayınladığı ders kitabı niteliğindeki yayınında, menkul kıymetleştiririnin uzun vadeli alacaklar üzerindeki kullanım örneklerine değinmiştir. Sistemi vade uzadıkça çekici hale geldiğine özellikle vurgu yaptığı yayınında, kısa vadeli alacaklara uygulanan düşük faizlerin menkul kıymetleştirme için yeterli olmayacağını öngörmüştür (Fabozzi ve Kothari 2008).

Konuyu muhasebe açısından ele alan bir dizi çalışma, konuya dair yeni denetim düzenlemeleri önermiş (Gorton ve Metrick 2013), merkez bankası politikaları ile yarattığı uyumsuzlukları öne çıkarmış (Campbell vd. 2011), hatta menkul kıymetleştirmeyi bir kar yönetimi aracı olarak ortaya koymaya çalışmışlar (Dechow, Myers, ve Shakespeare 2010), diğer taraftan Basel II ve IAS 39 Muhasebe standardı kapsamında menkul kıymetleştiririnin Türkiye'de banka ve diğer kaynak şirketlerin finansal durum tablosu ve sermaye yeterliliği yükümlülüklerine etkileri bakımından incelenmiştir (Doğru, 2007).

Literatürde özellikle 2012 sonrasında yaygın görünen birçok çalışma ise menkul kıymetleştiririnin kısa vadede volatilitiyi azaltma konusunda ve riski minimize etme konusunda faydalı olduğuna dair görüş bildirirken, bunların bir kısmı bu etkilerin uzun vadede tersine döndüğü yönünde karara varmıştır (Acharya, Schnabl, ve Suarez 2013; Chen vd. 2017; Gorton ve Metrick 2012; Riachi ve Schwienbacher 2013; Stein 2010).

1.2 Kavramsal Çerçeve

Varlığa dayalı menkul kıymetleri değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir detay türev enstrüman niteliklerine sahip olmalarıdır. Varlıkların ana şirket bilançosundan çıkarak özel amaçlı şirketlere aktarılması gibi durumlar faaliyet şeffaflığını olumsuz etkileme riskine sahiptir. Öte yandan varlığa dayalı menkul kıymetlerin Forward, Opsiyon ve hatta Future gibi alışlagelmiş türev araçlarına oranla daha az riskli olduğu söylenilebilir. Buradaki güven unsuru söz konusu varlığın aynı

zamanda teminat olarak kullanılıyor oluşudur. Örneğin varlığa dayalı menkul kıymetlerin bir alt kolu olan mortgage kredilerinde, krediye konu olan veya olmayan taşınmaz(lar) ipotek altına alınarak özel amaçlı şirketlerin elinde teminat olarak tutulabilmektedir.

Menkul kıymetleştirme mevzuatı uygulandığı ülkeye göre çok büyük farklılıklar göstermektedir. Türkiye’de sermaye piyasası mevzuatında menkul kıymetleştirme kavramı; ödeme aktarmalı, nakit akımlı, varlığa dayalı olmak üzere üçe ayrılmaktayken çalışma kapsamında incelenen türü varlığa dayalı menkul kıymetleştirmedir. Bu senaryoda borç veren ve borç alan arasında varlık bir teminat görevi görmektedir. Öte yandan taraflar birbirini bireysel olarak tanımazken finansal kurumlar yükümlülüklerin sözleşme şartları kapsamında gerçekleştirildiğini temin eder.

Varlığa dayalı menkul kıymetleştirmenin en büyük faydası piyasaya likidite sağlamasıdır. Atıl durumda bulunan aktiflerin sermaye piyasasına sunularak ekonomiye katkı sağlamasına yardımcı olur. Sermaye piyasası yatırımcılarına, hâlihazırda çeşitlendirme ile riski optimize edilmiş yatırım enstrümanları sunar. Dayanak varlıkların teminat olarak kullanılıyor olması ise risk algısı daha düşük yatırımcılara hitap eder. Şeffaflık açısından yarattığı risk, temel olarak Denetimsel açıdan konsolide raporlama süreçlerinin izlenmesinde yaşanmaktadır. Zira 2008 küresel finans krizi aynı zamanda bir denetim krizidir.

1.3 Türk Bankacılık Sektöründe Kısa Vadeli VDMK’lar ve Temel Çekinceler

Bankaların kısa vadeli alacaklarının menkul kıymetleştirilmesi ise yapısal olarak mortgage kredilerinden oldukça farklıdır. Bu sebeple, menkul kıymetleştirmenin kısa vadeli enstrümanlar için ne derece uygun olduğu tartışma konusudur. Söz konusu dayanak varlıkların ise teminat niteliğine ne kadar uygun olduğu ayrı bir belirsizlik faktörüdür. Konu finansal piyasalar açısından ele alındığında ise başka bir kritik faktör öne çıkmaktadır. Menkul kıymetleştirmenin en somut faydası, özellikle Türkiye gibi ortalama mevduat vadesinin kısa olduğu ülkelerde, uzun vadeli fonlamaya yardımcı olmalarıdır. Kısa vadeli VDMK’ların piyasaya çıkışı uzun vadeli fon kaynağı oluşturan mortgage benzeri VDMK’ları olumsuz etkileyebilir. VDMK’ların sağlıklı işleyebilmesi için gerçekleşmesi gereken operasyonel süreçlerin zaman alması ise yeni bir soru işaretidir. 2 haftalık bir operasyonel süreç 10 yıllık bir kredi için önemsiz sayılabilirken, 3 aylık bir kredi için göreceli olarak uzundur. Bu da enstrümanı talep açısından olumsuz etkileyebilecek bir faktördür.

Hali hazırda gerçekleşmiş kısa vadeli kredi sözleşmelerinin menkul kıymetleştirilmesi ise, bankaya acil fon sağlama açısından bir alternatif oluşturabilecek gibi gözükse de, temel faaliyet konusu faiz gelirleri olan bir kurum için bu durum piyasa tarafından bir mali sıkıntı sinyali olarak yorumlanabilir.

2. VDMK'LARIN MUHASEBE VE RAPORLAMA KARŞISINDAKİ DURUMU

VDMK'ların muhasebe ve raporlama karşısındaki durumu iki aşamada ele alınmıştır. Birinci aşamada VDMK'ya dayanak varlık oluşturan bankanın aktifindeki kredi alacaklarının bir finansal varlık olması açısından TFRS 9'daki durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır. İkinci aşamada ise VDMK ihracıyla ilgili THP kullanılan hesaplar ve işleyişlerine değinilmiştir.

2.1 VDMK'LARIN Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebe ve Raporlama İlkeleri

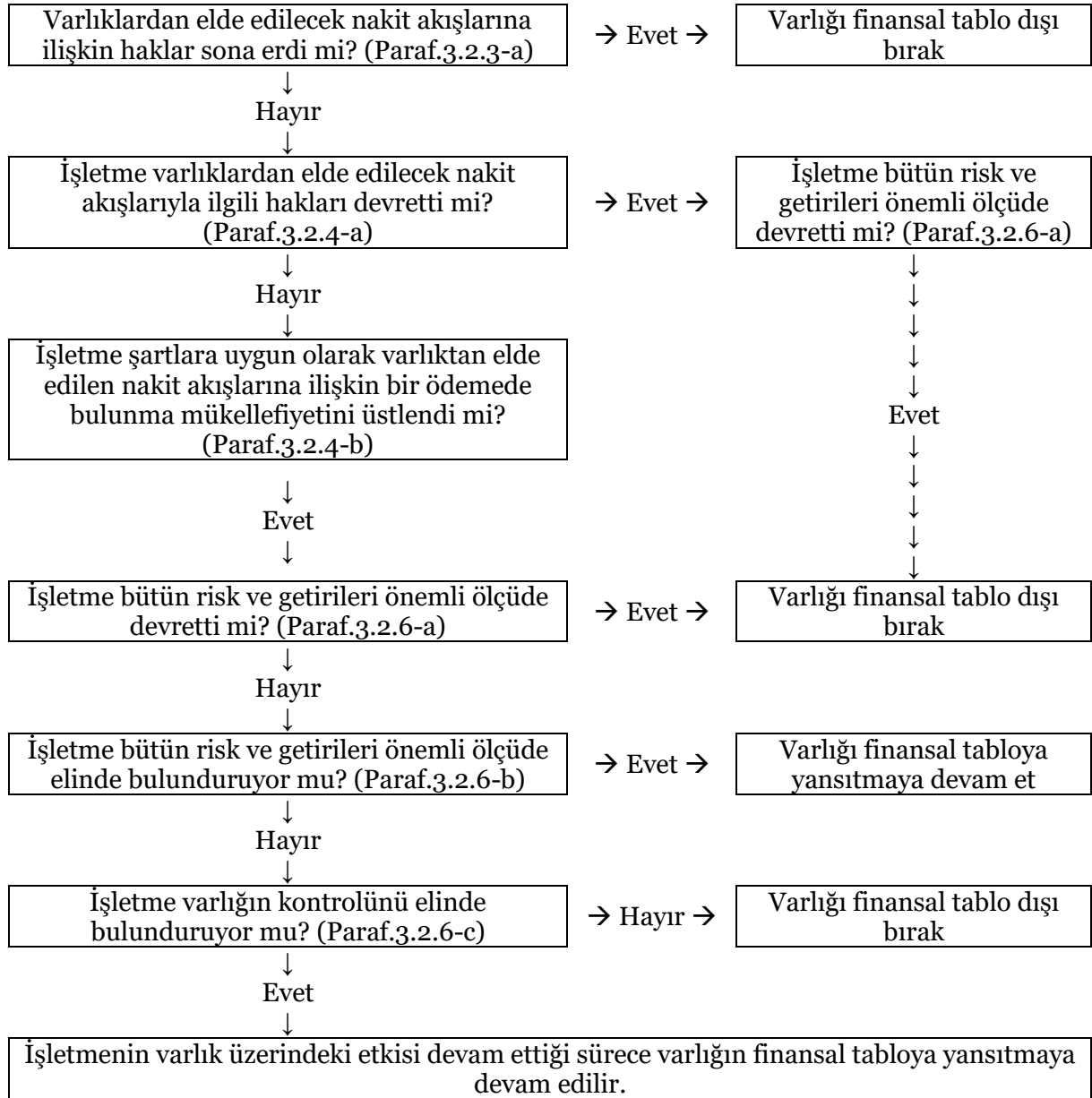
Bir işletmenin bilançosundaki alacakların bilanço dışına çıkarılması TFRS 9 Finansal Araçlar standardında bazı kurallara bağlanmıştır. Aşağıdaki tabloda bu kurallar özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1: TFRS 9: Finansal Araçlar Standardına Göre Bir Finansal Varlığı Bilanço Dışı Bırakma Şartları

Bir finansal varlık, yalnızca, aşağıdaki durumlarda finansal tablo dışı bırakılır		
1) Finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışlarına ilişkin sözleşmeden doğan hakların süresinin dolması	2) Finansal varlığı devretme şartlarının gerçekleşmesi ve devir işleminin finansal tablo dışı bırakma şartlarını sağlaması	
	A) Finansal Varlığı Devretme	B) Finansal Tablo Dışı Bırakma
	a) Finansal varlıktan doğan nakit akışları sağlayan sözleşmeye bağlı hakların devredilmesi	Finansal varlık devredilirken sahiplikten doğan risk ve getiriler ne ölçüde elde tutulmaya devam edileceği değerlendirilir.
	b) Finansal varlıktan doğan nakit akışlarını sağlayan sözleşmeye bağlı hakların elde tutulması ancak bir anlaşma kapsamında nakit akışlarının bir ya da birden fazla alıcıya ödenmesiyle ilgili bir mükellefiyet olması: i. Başlangıçtaki varlıktan, aynı tutarda tahsilat yapılmadıkça işletmenin nihai alıcılara ödeme yükümlülüğü yoktur. ii. Varlığın satılması veya rehin edilmesi devir sözleşmesi hükümleri uyarınca yasaktır. iii. İşletmenin, nihai alıcılar adına tahsil ettiği her türlü nakdi önemli bir gecikme olmaksızın alıcılara havale etme yükümlülüğü bulunur.	a) İşletme finansal varlığın sahipliğinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde devretmişse, varlık bilanço dışı bırakılır ve devir işleminde meydana gelen ya da elde tutulan her türlü hak ve mükellefiyet ayrıca varlık veya yükümlülük olarak bilançoaya alınır. b) Varlığın sahipliğinden doğan tüm risk ve getiriler önemli ölçüde elde tutuluyorsa varlık bilançoda bırakılır. c) Varlığın sahipliğinden doğan bütün risk ve getiriler ne önemli ölçüde devrediliyor ne de elde tutuluyorsa, varlığın kontrolü elde olup olmadığı değerlendirilir. i. İşletmenin kontrolü yoksa, varlık bilanço dışı bırakılır ve bu devir işleminde meydana gelen ya da elde tutulan her türlü hak ve mükellefiyet, ayrıca varlık veya yükümlülük olarak bilançoaya alınır. ii. İşletme kontrole sahipse varlığı devam eden ilişkisi ölçüsünde bilançoda tutar (bk. p.3.2.16)

Tablo 1’de görüleceği üzere TFRS 9’a göre işletme bir finansal varlığı yalnızca söz konusu finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışlarına ilişkin sözleşmeden doğan hakların süresinin dolması ya da finansal varlığı devretme şartlarının gerçekleşmesi ve devir işleminin finansal tablo dışı bırakma şartlarını sağlaması durumunda finansal tablo dışı bırakabilmektedir (paraf. 3.2.3).

Bir finansal varlığın finansal tablo dışı bırakılması için de öncelikle söz konusu finansal varlık devredilirken sahiplikten doğan risk ve getirilerin ne ölçüde elde tutulmaya devam edileceği değerlendirilmelidir (paraf.3.2.6). Aşağıdaki Şekilde Tablo 1’deki bilgiler ışında bir finansal varlığın bilanço dışı bırakılıp bırakılmayacağına değerlendirilmesi farklı bir açıdan sunulmuştur.

Şekil 1: Finansal Varlıkların Finansal Tablo Dışı Bırakılması

İşletmenin finansal varlığı devretmiş sayılması için (paraf.3.2.4) söz konusu finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışlarının elde edilmesini sağlayan sözleşmeye bağlı hakların devredilmiş olması gerekmektedir. Şayet söz konusu finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışların elde edilmesini sağlayan sözleşmeye bağlı hakların elde tutulması ancak bir anlaşma kapsamında, nakit akışlarının bir ya da birden fazla alıcıya ödenmesi konusunda bir mükellefiyetin üstlenilmiş olması halinde üç farklı durum ortaya çıkmaktadır (paraf.3.2.5). Birinci durumda, başlangıçtaki varlıktan, aynı tutarda tahsilat yapılmadıkça işletmenin nihai alıcılara ödeme yapma yükümlülüğü yoktur. Ancak işletme tarafından verilen ve anapara ile piyasa faiz oranları üzerinden tahakkuk eden faizinin tamamen geri kazanılmasını öngören kısa vadeli avanslar bu şartı ihlal etmemektedir. İkinci durumda varlığın satılması veya rehin edilmesi devir sözleşmesi hükümlerince yasaklanmıştır. Ancak nakit akışlarından ödeme yapma yükümlülüğü karşılığında başlangıçtaki varlığın nihai alıcılara teminat gösterildiği durumlar hariç tutulmuştur. Üçüncü durumda işletmenin, nihai alıcılar adına tahsil ettiği her türlü nakdi önemli bir gecikme olmaksızın alıcılara havale etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu nakdin, tahsil tarihi ile havale tarihi arasındaki kısa dönemde, nakit ve nakit benzerlerine (TMS 7’de tanımlanmıştır) yapılan yatırımlar dışındaki bir yatırımda kullanılması mümkün değildir. Nakit ve nakit benzerlerine yapılan yatırımdan kazanılan faiz ise nihai alıcılara aktarılır.

2.2 VDMK’ların Muhasebeleştirilmesinde Kullanılacak Hesaplar ve Açıklamaları

Bankacılık sektörüne yönelik olarak 20.09.2017 tarih ve 30186 mükerrer sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Tekdüzen Hesap Planı (THP) ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’e göre VDMK’ların Muhasebeleştirilmesinde Kullanılacak Hesaplar aşağıdaki gibidir:

118 Kısa Vadeli Teminatlı Diğer Krediler – T.P.

11820 Tüketici Kredileri

Gerçek kişi tüketicilere, mesleki veya ticari faaliyetleriyle ilişkili olmayan amaçlarla, bir mal veya hizmet alımına yönelik olarak kullanılan krediler, ilgili “Tüketici Kredileri” hesaplarında izlenir. Bu hesaplarda tüketici kredisi niteliğinde olmayan kredilere yer verilmez. Konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kullanılan krediler “Konut Kredileri” hesabında, konut teminatı altında kullanılan tüketici kredileri “Konut Teminatlı Tüketici Kredileri” hesabında, taşıt kredileri “Taşıt Kredileri” hesabında, gerçek kişilere konut dışındaki gayrimenkullerin alımı için kullanılan krediler “Diğer Gayrimenkul Kredileri” hesabında, dayanıklı tüketim malları, yarı dayanıklı tüketim malları ile evlilik, eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçların finansmanı için kullanılan diğer bütün tüketici kredileri “İhtiyaç Kredileri” alt hesabında izlenir. Konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralanmasından doğan alacak tutarları ile müşterilerin menkul değer alımını finanse etmek amacıyla kullanılan krediler bu hesaba kaydedilmez.

376 İhraç Edilen Menkul Kıymetler – T.P.

37602 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler

Banka tarafından ihraç edilen ve üçüncü şahıslara satılan tahvillerin, bonoların ve varlığa dayalı menkul kıymetlerin kaydına özgü pasif nitelikli bir hesaptır. Bu hesabın tasfiye işlemi, söz konusu menkul kıymetlerin bedelleri itfa edildikçe hesaba borç verilerek yapılır. Bu hesap genel müdürlük nezdinde hareket görür ve izlenir.

378 İhraç Edilen Menkul Kıymet İhraç Farkları (-) - T.P.

37802 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler

İskontolu olarak satılan menkul değerlere ilişkin ihraç farkları bu hesapta izlenir. Hesap, negatif pasif düzenleyici nitelikli olup, çıkarılan menkul kıymetlerin raporlama tarihindeki değerine indirgenmesinde 376 İhraç Edilen Menkul Kıymetler hesabını düzenleyici hesap olarak kullanılır. Dönemsel olarak gerçekleşen faiz giderleri, bu hesaba alacak, ilgili faiz gideri hesabına borç yazmak kaydıyla dönem giderlerine yansıtılır.

630 İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler – T.P.

Banka tarafından üçüncü kişilere Türk parası üzerinden satılarak ihraç edilen menkul kıymetlere verilen Türk parası faizler, bu hesaba kaydedilir.

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE VDMK İHRACIYLA İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMA

A bankasının aktifindeki bazı kredi alacakları ve tutarları aşağıdaki gibidir:

Kredi Türü	Kredi Tutarı	Vade
Tüketici Kredileri	100.000.000 TL	12 ay

İtfa Tarihi (Anapara Geri Ödeme): 15 Mart 2024 Cuma

Hesaplama Gün Konvansiyonu: 30/360

Faiz Türü: Sabit

Kupon Ödeme Sıklığı: 3 Ayda 1

VDMK'nın Yıllık Basit Getirisi: 16%

VDMK'nın Yıllık Bileşik Getirisi: 17.84%

VDMK Kupon Oranı: 4%

3.1. Varsayım 1: Varlığın Finansal Tablo Dışı Bırakılması

Varlığın bilanço dışı bırakılması için alacakların TFRS 9'a uygun olarak Özel Amaçlı Kurum'a (SPV) (Türkiye'deki adıyla Varlık Finansmanı Fonu) devredilmesi gerekmektedir. SPV bu alacakları devralıp bir yatırım bankası aracılığıyla VDMK ihracını ve satışını gerçekleştirmektedir. Banka bu işlemde kaynak kuruluş

konumunda olup alacakları belirli bir iskonto karşılığında devredip nakde kavuşmaktadır. Varlığın bilanço dışı bırakılmasına ilişkin örnek uygulamanın çözümünde örnekteki verilere ilave olarak banka alacaklarının VFF'ye 105.000.000 TL'ye devredildiği, başka bir ifadeyle satıldığı varsayılmıştır. Bu durumda banka aktifindeki kredi alacaklarını Varlık Finansmanı Fonuna (VFF) devrettiği tarihte aşağıdaki yevmiye kaydını yapacaktır.

010 KASA	105.000.000	
118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER KREDİLER-TP		100.000.000
11820 Tüketici Kredileri		
118201 Taşıt Kredileri		
118202 İhtiyaç Kredileri		
790 DİĞER FAİZ DIŞI GELİRLER – T.P.		5.000.000
79005 Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler		
790059 Diğer Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler		
Tüketici kredisi alacaklarının VFF'ye devri.		

3.2. Varsayım 2: Varlığın Finansal Tablolara Yansıtılmaya Devam Edilmesi

Bankanın bireysel müşterilerin kullandığı kredilerin Varlık Finansman Fonuna (VFF) teminat olarak gösterilmesiyle ihraç edilen VDMK'lardan dolayı banka finansman sağlamaktadır. Bu süreçte öncelikle VFF ve VDMK onayı için SPK'ya başvurulmakta, SPK'nın uygun görmesi halinde yapılan başvuru onaylanmakta ve böylece VFF kurulmakta ve VDMK ihracı için hazırlıklar başlamaktadır. Daha sonra VFF VDMK'ları ihraç ederek BİST'te yatırımcılara yönelik olarak satışa sunmaktadır. Satış sonrasında yatırımcılardan toplanan fonların kaynak kuruluş olan bankaya aktarımı sağlanır. Son olarak kaynak varlık olan kredi taksitleri tahsil edildikçe VFF'ye transfer edilip VDMK'ların kupon ve vade sonunda anapara ödemesi gerçekleştirilir.

VDMK İtfa Tablosu

Nakit Akış Unsuru	Tarih	Tutar (TL)	Gün
İhraç	15.03.2019	100.000.000	-
Kupon	15.06.2019	-4.000.000	92
Kupon	15.09.2019	-4.000.000	184
Kupon	15.12.2019	-4.000.000	275
Kupon+İtfa	15.03.2020	-104.000.000	366

VDMK İhraç Tarihi: 15.03.2019

İtfa Tarihi (Anapara Geri Ödeme): 15.03.2020

Hesaplama Gün Konvansiyonu: 30/360

Faiz Türü: Sabit

Kupon Ödeme Sıklığı: 3 Ayda 1

VDMK'nın Yıllık Basit Getirisi: 16%

VDMK Kupon Oranı: 4%

VDMK'nın Yıllık Bileşik Getirisi: 17.84%

Tüketici kredisi alacaklarının dayanak varlık gösterilerek VFF'nin VDMK'ları ihraç etmesi ve ihraç tutarının kaynak kuruluş olan bankaya aktarılması.

15.03.2019			
010 KASA		100.000.000	
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER			100.000.000
37602 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler			
VDMK ihraç tutarının bankaya aktarılması			

VDMK'nın ilk kupon ödemesinin yapılması

15.06.2019			
630 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLERE VERİLEN FAİZLER		4.000.000	
010 KASA			4.000.000
VDMK kupon faiz ödemesi (100.000.000x%4)			

VDMK'nın ikinci kupon ödemesinin yapılması		
15.09.2019		
630 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLERE VERİLEN FAİZLER 010 KASA VDMK kupon faiz ödemesi (100.000.000x%4)	4.000.000	4.000.000

VDMK'nın üçüncü kupon ödemesinin yapılması

15.12.2019		
630 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLERE VERİLEN FAİZLER 010 KASA VDMK kupon faiz ödemesi (100.000.000x%4)	4.000.000	4.000.000

Bu kayıtla birlikte banka yıl sonu itibarıyla VDMK ihracından dolayı toplamda 12 milyon TL menkul kıymetlere ödenen faiz ödemesi yapmış olacaktır. Böylelikle 2019 yılı sonu gelir tablosunda ilave 12 milyon TL tutarında faiz gideri raporlanacaktır. Diğer taraftan bankanın 2019 yılı sonu finansal durum tablosunda İhraç Edilen Menkul Kıymetler altında 100 milyon TL VDMK anapara borcu görünecektir.

VDMK'nın dördüncü kupon ödemesinin ve anapara geri ödemesinin yapılması

15.03.2020		
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER 37602 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler 630 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLERE VERİLEN FAİZLER 010 KASA VDMK kupon faiz ödemesi (100.000.000x%4)	100.000.000 4.000.000	104.000.000

Bu kayıtla birlikte VDMK süreci tamamlanmış olacaktır. Dikkate edilecek olursa bu kayıta son kupon ödemesi yapılmıştır. Bundan dolayı bankanın 2020 yılı gelir tablosunda ilave 4 milyon TL menkul kıymetlere ödenen faiz gideri yer almış olacaktır. Diğer taraftan 2020 finansal durum tablosunda ise VDMK anaparasının ödenmesinden dolayı İhraç Edilen Menkul Kıymetler altında yer alacak olan Varlığa Dayalı Menkul Kıymet kalemi sıfırlanacaktır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK), Varlık Finansmanı Fonunun (VFF) devralacağı varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen varlığa dayalı menkul kıymetlerdir. Varlıktan kasıt alacak, kredi, hak, teminat ve diğer benzeri finansal araçlardır. VFF ise VDMK'lar karşılığında toplanan paralarla, VDMK sahipleri hesabına inançlı mülkiyet esaslarına göre fon içtüzüğü ile kurulan ve tüzel kişiliği olmayan malvarlığıdır. Kaynak kuruluş varlıklarını fon portföyüne devreden tüzel kişi, kurum ve kuruluşları ifade etmektedir. SPK mevzuatın göre sadece bankalar, finansal kiralama şirketleri, faktöring şirketleri ve finansman şirketlerinin alacakları VDMK'ya konu olabilmektedir.

VDMK'lar borçlanma araçlarından biri olup tahvil ve bonolar gibidir. Ancak VDMK'lar farklı olarak mutlaka bir varlığa dayalı olarak çıkarılmak zorundadır. VDMK ihraç süreci genel olarak finansal kuruluşun faaliyetlerinden doğan alacaklarını VFF'ye devretmesi, VFF'nin de bu alacakları dayanak varlık olarak gösterip VDMK ihracı gerçekleştirip kurumsal ya da bireysel yatırımcılara satması ve satış işleminden dolayı elde ettiği fonu kaynak kuruluşa transfer etmesi şeklinde gerçekleşir. Daha sonrasında ise kredi alacakları tahsil edildikçe VDMK yatırımcılarına kupon faiz ödemeleri yapılır ve vade sonunda da anapara ödemesi yapılarak süreç sonlandırılır.

Kaynak kuruluşun alacaklarını VFF'ye devretmesi genel olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Birinci uygulamada kaynak kuruluş (banka) alacaklarını olduğu gibi VFF'ye devretmekte, başka bir ifadeyle satmaktadır. Böylelikle banka alacaklarını bilanço dışı bırakmış olmaktadır. İkinci uygulamada ise kaynak kuruluş alacakları teminat olarak VFF'ye göstermekte, alacakların sahipliği kendisinde kalmaktadır. Böylece banka alacaklarını bilanço izlemeye devam etmektedir.

Çalışmada VDMK ihracı Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) kapsamında kaynak kuruluş konumundaki banka açısından el alınmıştır. Kredi alacaklarının VDMK'ya konu edilmesi halinde TFRS 9 Finansal Araçlar Standardına göre öncelikle söz konusu dayanak varlıkların bilanço dışı bırakılıp bırakılmadığına bakılmaktadır. Bir varlığın bilanço dışı bırakılması için iki temel koşul bulunmaktadır. Birinci koşul finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışlarına ilişkin sözleşmeden doğan hakların süresinin dolması, ikinci koşul ise finansal varlığı devretme şartlarının gerçekleşmesi ve devir işleminin finansal tablo dışı bırakma şartlarını sağlaması gerekmektedir. Çalışmada bu durum göz önüne alınarak her iki uygulamaya yer verilmiştir. Bu kapsamda geliştirilen

örnek uygulamada ilk olarak alacakların bilanço dışı bırakılması sağlanmış, sonrasında ise bilanço içi izlenme uygulamasına yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acharya, Viral V., Philipp Schnabl, ve Gustavo Suarez. 2013. "Securitization without risk transfer". *Journal of Financial economics* 107(3):515-36.
- BDDK, Bankalarda Uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı Tebliği, Resmî Gazete Tarihi: 20.09.2017 Resmî Gazete Sayısı: 30186 Mükerrer, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23913&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5> (Erişim: 12.7.2020).
- Campbell, Sean, Daniel Covitz, William Nelson, ve Karen Pence. 2011. "Securitization markets and central banking: An evaluation of the term asset-backed securities loan facility". *Journal of Monetary Economics* 58(5):518-31.
- Chen, Zhizhen, Frank Hong Liu, Kwaku Opong, ve Mingming Zhou. 2017. "Short-term safety or long-term failure? Empirical evidence of the impact of securitization on bank risk". *Journal of International Money and Finance* 72:48-74.
- Dechow, Patricia M., Linda A. Myers, ve Catherine Shakespeare. 2010. "Fair value accounting and gains from asset securitizations: A convenient earnings management tool with compensation side-benefits". *Journal of accounting and economics* 49(1-2):2-25.
- Fabozzi, Frank J., ve Vinod Kothari. 2008. *Introduction to securitization*. C. 182. John Wiley & Sons.
- Gorton, Gary, ve Andrew Metrick. 2012. "Securitized banking and the run on repo". *Journal of Financial economics* 104(3):425-51.
- Gorton, Gary, ve Andrew Metrick. 2013. "Securitization". Ss. 1-70 içinde *Handbook of the Economics of Finance*. C. 2. Elsevier.
- Halil DOĞRU (2007) Basel II ve IAS 39 Muhasebe Standardı Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirme İşleminin Türkiye'de Banka ve Diğer Kaynak Şirketlerin Bilanço ve Sermaye Yeterliliği Yükümlülüklerine Etkileri. Bankacılar Dergisi, Sayı 62, 2007. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/2basel.pdf (Erişim: 2.7.2020)
- Jobst, Andreas A. 2007. "The economics of Islamic finance and securitization". *The Journal of Structured Finance* 13(1):6-27.
- Riachi, Ilham, ve Armin Schwienbacher. 2013. "Securitization of corporate assets and executive compensation". *Journal of Corporate Finance* 21:235-51.
- Schwarcz, Steven L. 1994. "The alchemy of asset securitization". *Stan. JL Bus. & Fin.* 1:133.
- Shenker, Joseph C., ve Anthony J. Colletta. 1990. "Asset securitization: Evolution, current issues and new frontiers". *Tex. L. Rev.* 69:1369.
- Shleifer, Andrei, ve Robert W. Vishny. 1986. "Large shareholders and corporate control". *Journal of political economy* 94(3, Part 1):461-88.
- Stein, Jeremy C. 2010. "Securitization, shadow banking & financial fragility". *Daedalus* 139(4):41-51.
- KGK, TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%209.pdf (Erişim: 12.7.2020)

Thomas, Hugh. 1999. "A preliminary look at gains from asset securitization". *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money* 9(3):321-33.